

A debreceni futballtársadalom születése *

1899-ben, tizennégy évvel a prágai, kilenc évvel a bécsi, és három évvel a budapesti debütálás után a Jogakadémián megalakult az első, Ady Endrét is soraiban tudó debreceni futballcsapat.¹ Nagyobb publicitást kapott, nyilvános futballmérkőzésre csupán 1902-ben került sor, igaz, ekkor már két – labdarúgással is foglalkozó – sportegyesület is tevékenykedett a városban. 1902 nyarán a Debreceni Torna és Kerékpáros Egylet keretében huszonkét „végzett, kvalifikált fiatalember” alapított futballcsapatot.² Ugyanekkor a MÁV javítóműhelyében, az Egyetértés Dalárda tagjai is szerveztek egy csapatot, Egyetértés Football Club néven. A DTE (DTKE) 1902. szeptemberi pályaaavatóján ez a két egyesület játszott a első debreceni nyilvános futballmérkőzést.

A város első sportegylete

A futball magyarországi meghonosodásához képest három évtizedet kell visszamennünk az időben, ha meg akarjuk ismerni a Debreceni Torna Egylet társadalmi beágyazottságát. A város legrégebbi sportegyesületét 1867 végén egy 16 fős tornászársulat alapította.³ Az 1919 előtti időszakból ismerjük a DTE alapítóinak, illetve több vezetőségének névsorát, melyek alapján viszonylag pontos képet festhetünk a klub társadalmi háttéréről.⁴ Az egyesület beágyazottságát, arcu-

* A tanulmány a „Pozíciók és opozíciók: a futballmező kialakulása, struktúrája és dinamikája. Az 1945 előtti debreceni labdarúgás történet-szociológiai elemzése” című Ph.D. értekezésem egyik fejezete alapján készült.

1 *Fésűs* 1994: 12.

2 A DTKE a Debreceni Torna Egylet (DTE) és a Debreceni Kerékpáros Egylet (DKE) fúziójából jött létre 1901-ben. A klub 1905-től DTE néven működött tovább (*Fésűs* 1997 alapján).

A DTE első futballcsapatának tagjai (*Debrecen* 1902. szeptember 3.): Róth János, Perczel Dénes, Csűrös Szilárd, Grünwald Zoltán, Drobni Ferenc, Hajnal Dezső, Csűrös Gyula, Grünwald Lajos, Oláh Miklós, Balogh István, Deák Sándor. Tartalék: Tihanyi László, Farkas László.

3 *Debrecen* 1938. május 15. Kiss Gábor, a DTE főtítkárának cikke a klub történetéről.

4 A DTE alapítói és 1901-es tagnévsora: Jelentés... 1901: 16–19. A klub vezetőségei 1919 előtt: 1897: Jelentés... 1901: 15., 1906: *Nemzeti Sport* 1906. július 1., 1907: *Nemzeti Sport* 1907. május 5., 1908: *Debrecen* 1908. március 3., 1909: *Debreceni Független Újság* 1909. május 11., *Debrecen* 1909. május 11., 1912: *Sportélet* 1912. április 22.

latát három csoport részvétele határozta meg: a református felekezetűek, a városi gazdasági és közigazgatási elit tagjai, valamint az asszimiláció iránt elkötelezett zsidóság. Természetesen minden tagban, alapítóban közös vonás volt, hogy valamilyen módon kötődött a *modernizáció*hoz, a város polgárosodásához.⁵

A klub markáns református háttere nem csupán Debrecen felekezeti összetételének sajátosságából következik, hiszen a protestantizmustól egyébként sem áll távol a test ápolásának, edzésének gondolata.⁶ A debreceni református kollégium alsóbb évfolyamain 1845-ben rendelték el a testgyakorlást, majd 1873-ban készült el a kollégium 165 m² alapterületű tornacsarnoka, melyet a DTE tornászai is használtak. Az egyesületnek nem csupán a református kollégiummal volt szoros kapcsolata, de mint testület, alapító tagja volt a református egyház is. Az alapítók, vezetők döntő többsége (becslésem szerint mintegy 80–90 százalék) református volt, a püspökön kívül több egyházi vezető, tisztviselő nevével is találkozhatunk. Így alapító tag volt Révész Bálint püspök, Ármós Bálint egyházmegyei főjegyző, illetve Tóth Mihály és Jánosi Zoltán lelkészek is,⁷ 1888-ban pedig Balthazar Dezső, későbbi püspök vezette a DTE tornacsapatát a nagykarolyi tornaterem avatóján. De további szoros szálakat fedezhetünk fel az egyesület és az egyház között, ha figyelembe vesszük, hogy a városi és az egyházi vezetés szinte elválaszthatatlanul egybefonódott. Így például Debrecen mindenkor polgármestere – aki általában tagja volt a DTE vezetőségének – a református egyházban is több tisztséget viselt. Simonffy Imre polgármester, a DTE alapító tagja például egyházi főgondnok, a presbitérium világi elnöke, a Református Kollégium gondnoka, az Egyházmegye zsinati képviselője és egyházkerületi elnök volt. S ahogy elképzelhetetlen lett volna katolikus polgármester Debrecenben, úgy nem fordult elő az sem, hogy a DTE elnöki székét egy katolikus foglalja el.

Az egyesület beágyazottságának másik vonása, hogy a klub vezetőségeiben nagy számban foglaltak helyet a helyi közigazgatási (és részben gazdasági) elit képviselői. Jelzésértékű, hogy a DTE kék-sárga színe megegyezett a városéval, és az alapítók között testületként szerepelt Debrecen szabad királyi városa

5 Ezt jelzi, hogy a DTE alapítói, tagjai, vezetői között számos szabadkőműves nevével is találkozhatunk. Az 1875-ben alakult Haladás Páholynak a DTE alapítói közül tagja volt Steinfeld Ignác, Boczkó Sámuel főmester (1881-től Debrecen rendőrfőkapitánya), Kenézy Gyula orvos, a DTE elnöke és a páholy főmestere, Kóla János ügyvéd (szintén volt főmester), Jánosi Zoltán református lelkész, országgyűlési képviselő, Tüdös János országgyűlési képviselő, illetve Kovács Gábor jogakadémiai tanár. A debreceni szabadkőművesekről: *Irinyi* 2002: 291–293.

6 Gondoljunk például Comenius munkásságára (és a sporttörténeti irodalom által gyakran említett *Orbis Pictus* művére), vagy a torna magyarországi megjelenésére: Fuchs Keresztély dohánygyáros pártfogolta azt a pesti evangélikus iskolát, ahol 1833-ban megkezdődött a tornatanítás.

7 Az 1868-ban, Nagylétán született Jánosi már az 1880-as években az egyesület tagja volt, elhunytakor az egyik lap „Jánosi a sportember” címmel írt nekrológot (*Debrecen* 1942. szeptember 17).

is.⁸ A város vezetésének támogatása főként sportlétesítmények építésében nyilvánult meg. 1896. szeptember 1-én Kenézy Gyula orvosprofesszor, az egyesület elnöke vette át a DTE Bem téri tornacsarnokát, amelyhez a város adott telket. Pár évvel később, 1901. júliusában a Nagyerdőn biztosított a város vezetése négy holdas területet, hogy a klub sportpályát építhessen. A Sporttér egy 100 x 45 méteres labdarúgópályát, egy 500 méteres kerékpárpályát és a két teniszpályát foglalt magába, az 1902-es avatón rendezték az első nyilvános debreceni labdarúgó-mérkőzést.⁹

A város és a DTE kapcsolatából következik, hogy az egyesület alapítói, vezetői között a debreceni politikai elit számos képviselőjét fedezhetjük fel (például 1894-ben a DTE 32 alapítója volt tagja a törvényhatósági bizottságnak). A klub egyik alapítója volt Dégenfeld József főispán, Tisza István nagybátyja¹⁰ (1901-ben Puky Gyula lett utóda, aki korábban a DTE választmányának is tagja volt). Alapító volt a polgármesteri tisztségét 1875-ig betöltő Kovács Lajos, akárcsak utódja, Simonffy Imre, aki 1875 és 1902 között volt a város első embere. Az alapítók, illetve a tagok között találjuk Szabó Bálint főbíró, és több parlamenti képviselőt: 1872-ben Molnár György a Balközép, 1896-ban Kóla János a Szabadelvű Párt, 1900-ban Bakonyi Samu a Függetlenségi Párt, Dobietzky Sándor pedig a Szabadelvű Párt, 1905-ben és 1906-ban Bakonyi Samu és Szabó Kálmán a Függetlenségi Párt, 1910-ben pedig ismét Bakonyi, illetve Tüdös János a Függetlenségi Párt jelöltjeként lett honatya. E listából ugyan nem derül ki egyértelműen, de a klub alapítói és vezetői között túlnyomórészt a szabadelvűek híveinek neveivel találkozunk. Úgy vélem, nem véletlenül: a sport, e nyugatról érkező, idegen „hóbort” a modernizáció szimbóluma volt, melyet a hagyományhű, agrárius függetlenségek elutasítottak. Mind a szabadelvű párt vezetői, mind a DTE alapítói között felfedezhetjük Sesztina Lajos, Kóla János, Vecsey Imre, Tóth Mihály nevét. DTE alapító volt Molnár György, a Szabadelvű Párt első debreceni elnöke, Dalmy Károly, a párt alelnöke, Nagy Ferenc, a párt jegyzője, Révész Bálint püspök, szabadelvű törvényhatósági bizottsági tag, vagy Komlóssy Imre, a párt későbbi elnöke is.

8 Egy fél évszázaddal később született cikk szerint (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. augusztus 8.) 1867-ben Debrecen tanácsának egyik határozata városi sportegylet felállítását rendelte el – ám a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban nem találtam nyomát annak, hogy ilyen döntést hoztak volna. Vélhetően ez a határozat nem is létezett, tudomásom szerint az 1945 előtti magyar sport történetében nincs arra példa, hogy egy város vezetése sportegyesületet alapított volna.

9 A nagyerdei sportlétesítmény helyén az 1970-es években három debreceni vállalat alakított ki sportkomplexumot, 1993-tól itt – tulajdonképpen a legrégebbi városi futballpályán – rendezi a DVSC élvonalbeli labdarúgó-mérkőzéseit.

10 Tisza Kálmán felesége, Dégenfeld Ilona grófnő volt a „zászlóánya”, aki saját kezűleg himzett szalaggal díszítette fel a DTE zászlaját.

Világhírű sportcikkék „ANGOL SCRUM” kizárólagos raktára

TOLNAI DÁNIEL
sportcikkék áruháza
DEBRECZEN,
Piac-utca 49. szám.
Postai szétküldés!
Telefon: 809. szám.

1. kép. Tolnai Dániel, a DTE labdarúgójának sportbolt-hirdetése¹¹

A közigazgatási (és politikai) eliten túl több iparos és kereskedő nevével is találkozunk az egyesület alapítói között. Már az is jelzésértékű, hogy a DTE-nek testületként alapítója volt a Debreceni Első Takarékpénztár, az István gőzmalom és a Debreceni Kereskedő Társulat. Az alapítók között találjuk Kőkényesi Imre terménykereskedőt, Berghofer István fűszer- és festékáru kereskedőt, a kereskedelmi és iparkamara elnökét, továbbá Sesztina Lajost, az 1905-ben nemességet kapott vaskereskedőt, a váltótörvényszék ülnökét, a szabadkereskedelmi testület tagját is. Alapító volt Vecsey Imre építész, kamarai alelnök, Csanak József, a város egyik leggazdagabb kereskedője, Kaszanyitzky Endre, akinek a főutcán volt porcelánszaküzlete, továbbá Rickl Géza, a 18. század végén Debrecenbe érkező Richel József német kalmár leszármazottja. A gazdasági elit jelenlétét mutatja, hogy az 1891-es viriliszjegyzékben 23 DTE-alapító is szerepelt.

A DTE alapítói között a harmadik nagyobb csoportot az asszimiláció iránt elkötelezett zsidóság képezte. Már az sokatmondó tény, hogy a református püspök mellett alapító volt a zsidó hitközség vezetője, Steinfeld Antal is (apja – Steinfeld Mihály – a 19. század derekán a zsidó közösség első vezetője volt).¹² Egy másik régi betelepülő, Áron Manó szintén szerepelt a DTE alapítók között,

11 Forrás: a *Kelet-magyarországi Sporthirlap* 1924-es számai.

12 *Gonda* 1971: 41., 43.

ő a kiegészítés utáni években Debrecen egyik legnagyobb sertésenyésztője volt. Alapító volt Áron Miksa nagykereskedő is, aki egyébként Szent Anna utcai házát a katolikus apácáknak adományozta.¹³ Az alapítók között találjuk Falk Lajost, a Kereskedelmi és Iparkamara elnökét, Löfkovits Artúr ékszerészt, aki 1908-ban, 25 éves egyleti tagságának emlékére alapította a Bocskai-serleget, amelyért évente megrendezett országos versenyen küzdöttek az atléták.¹⁴ 1912-ben pedig Radó Dezső kereskedő személyében először volt zsidó ügyvezető elnöke a klubnak, jelenléte jelzi, hogy a DTE vezetésében már ekkor viszonylag jelentősebb volt a zsidók részvétele.¹⁵

1. táblázat. DTE alapítók az 1891-es virilisjegyzékben¹⁶

Hely	Név	Foglalkozás	Adó (korona)
2.	Sesztina Lajos*	kereskedő	3643,96
4.	Csanak József	kereskedő	3278,61
5.	Simonffy Imre*	polgármester	3079,96
6.	Szikszai József	birtokos	2951,52
8.	Kardos László	kereskedő	2363,36
10.	Rickl Géza	birtokos	2040,86
17.	Vecsey Zoltán	birtokos	1533,65
26.	Áron Miksa	bérlő	1254,80
28.	Gerébi Fülöp	kereskedő	1153,29
30.	Áron Manó	kereskedő	1115,96
31.	Kaszanyitzky Endre*	kereskedő	1090,94
34.	Tóth István*	építész	1011,88
35.	Fehér Herman	vendéglős	961,94
37.	Berger Henrik	kereskedő	946,56
39.	Varga Ferenc	építész	931,41
45.	Vecsey Viktor*	birtokos	775,30
47.	Fabriczius Géza	kereskedő	757,76
55.	Kóla János*	ügyvéd	698,96
65.	Ármós Bálint*	birtokos	630,80
74.	Nemes Kálmán*	ügyvéd	582,41
79.	Szabó Kálmán*	kereskedő	560,80
90.	Sz. Nagy Károly	ének vezér	514,19
93.	Steinfeld Antal	birtokos	505,34

13 Irinyi 2002: 125.

14 *Debreceni Független Újság* 1909. május 11.

15 A DTE az első világháború után még szorosabban kötődött a város zsidó lakosságához. A témáról részletesen: *Szegedi* 1999.

16 A virilislista forrása: HBmL XXI.505/a.107. Az 1886. XXI. törvény 26. §-ának értelmében egyes csoportok (értelmiségiek, kamarai tagok) adóját kétszeresen számították. A táblázatban feltüntetett adóértékek esetükben (*-gal jelölve) így kétszeresen szerepelnek. Minden esetben azt a foglalkozást tüntettem fel, amely a virilisjegyzékben is szerepelt.

A vasutasok sportklubja

Ha a DTE-t református (és zsidó) felekezeti jelleg, az elithez tartozás, és markáns városi beágyazottság jellemezte, akkor a DVSC mindezeknek az ellenpólusa volt. A vasutas egyesület bázisát bevándorolt, sokszor idegen nemzetiségű, külvárosban élő munkások és tisztviselők alkották, akik között nagyon sok katolikus is volt.

A MÁV debreceni javítóműhelyét 1898-ban alapították, egyike volt az ország tizenhat önálló javító főműhelyének. 1902. március 12-én „a debreceni műhely tizenegy sportkedvelő embere, Kabay György mérnökkel az élükön, az akkori műhelyfőnök, Podolszky Béla főfelügyelő jóindulatú támogatásával az Egyetértés Dal- és Önképző Egyesület égisze alatt megalakította az Egyetértés Football Clubot”.¹⁷ Az egyesület sokáig exkluzív klub maradt, hiszen 1942-ig csak vasutas tagja lehetett (az 1920-as évek közepéig ezek köre is a műhely alkalmazottakra szűkült). Ebből is következik, hogy a DVSC-t korántsem fűzték olyan erős kötelékek Debrecenhez, és a városi elithez, mint a DTE-t: erre utal, hogy míg a DTE a város színeit vette fel, addig a DVSC piros-fehérbe öltözött. Nem ismert, hogy a klub szimbolikájában mit jelent e két szín, de elképzelhető, hogy – ismerve a MÁV magyarosító politikáját – a BTC-hez hasonlóan a színválasztással a klub nemzeti elkötelezettségére utaltak.¹⁸ Szembetűnő az is, hogy az 1867 és 1926 között alapított klubok között a cionista Makkabea mellett az Egyetértés volt az a sportegyesület, amely nevében nem jelezte debreceni voltát – erre csupán 1912-ben került sor, amikor az egyesület a Debreceni Vasutas Sport Club nevet vette fel. A klub földrajzilag is elkülönült a várostól. A DTE tagsága a városi elitből verbuválódott, létesítményei a belvárosban és a Nagyerdőn voltak, a tagok is túlnyomórészt a belvárosban éltek. Az Egyetértést alapító műhelyi alkalmazottak viszont a város keleti részén, a Nyilastelepen és a Csapókertben laktak, amely még az 1930-as években is – egy korabeli újságcikket idézve – város volt a városban.¹⁹

A várostól való „különállás” azonban nem csak a klub szimbolikájában és földrajzi elkülönülésében nyilvánult meg. A DTE, a „város klubja” alapítói, tagjai – a zsidó elitet leszámítva – az „ősi, református magyarság” képviselői voltak. A vagongyár alkalmazottait azonban sem régi városlakóknak nem tekinthet-

17 Vass 1930: 268. A klub alapítói: Dancsics Imre, Hering Pál, Kabay György, Kóbori János, Kölönte Zoltán, Nagy János, Schorr Ferenc, Schwáb Gusztáv, Szacsvai János, Zöld János, Zsigmond János. Az Egyetértés név egyébként végigvonul a gyár történetén: így hívták a dalárdát, a sportegyesületet, a filharmonikus zenekart – az üzem művelődési háza a mai napig ezt a nevet viseli.

18 A Ferencvárosi TC például – hangsúlyozva nemzeti elkötelezettségét – a piros-fehér színeket akarta felvenni, ám ezt a futballal elsőként foglalkozó BTC már „lefoglalta” (*Rejtő* 1969: 649). A DVSC később többször is „színt váltott”: 1925-ben zöld-fehérre, 1937-ben lila-fehérre cserélték a piros-fehér színeket. A klub 1919 utáni társadalmi beágyazottságáról lásd: *Szegedi* 2000.

19 *Debrecen* 1932. július 24.

jük, de nagy részük katolikus és nem magyar eredetű betelepülő volt. Mivel az üzem létesítéskor Debrecenben nem voltak megfelelő képzettségű szakmunkások, ezért az ország más műhelyeiből verbuválták alkalmazottaikat. A *Debrecen* 1932-ben egy hosszabb riportot közölt arról a Nyilastelepről, ahol a javítóüzemi munkások nagy része élt. A cikk szerint a 14 000 nyilastelepi lakos között 6.000 volt a katolikusok száma, vagyis a Nyilastelepen 43% volt a római egyház követőinek aránya, Debrecen Nyilastelep nélküli részén mindössze 21%. Sőt, egy másik lap szerint „a telep vasúti munkásainak legnagyobb része katolikus”, ami arra utal, hogy – bár a cikk konkrét adatot nem közöl – az üzem munkásai között talán még magasabb is lehetett a katolikusok aránya.²⁰

A Vagongyár másik jellegzetessége az idegen nemzetiségűek magas aránya volt. A vasút javító műhelyeiben sok német, cseh, és francia mester dolgozott, a források arról tanúskodnak, hogy – noha a 19. század végén a vasút már „megmagyarosodott”²¹ – a debreceni Járműjavító is magán viselte azokat a jegyeket, melyeket az „idegen” mesterek hoztak magukkal. Az üzem történetét bemutató könyv leírja, hogy egy gondozott parkot, zenepavilont hoztak létre, ahol „a zenekar ez időben gyakran játszott keringőt és polkát, mert az idehelyezett munkások feleségei között sok volt a német és lengyel (általában szláv) származású”.²² Nem meglepő, hogy a DVSC alapítói között is többen viseltek idegen hangzású nevet.

Az 1867-ben alakult MÁV egy kezdetben kis létszámú, ám gyorsan növekvő szervezet volt, a vezetők nagy gondot fordítottak arra, hogy a gyorsan duzzadó „embermasszából” egységes szervezetet kovácsoljanak.²³ A századfordulón a 75 000 vasutas mintegy fele dolgozott a MÁV-nál, és 16 000 a javítóműhelyekben: ekkorra „kialakult a magyarországi vasutasság bonyolult, piramishoz hasonlóan felépített, zárt társadalma”.²⁴ Úgy vélem, a magyarosító törekvések, illetve a szociáldemokratáktól való félelem álltak a vasút vezetői korporatív elképzeléseinek háttérében, aminek része volt a sport támogatása is: amíg a munkás sportol, nem politizál. A MÁV főként szociálpolitikai intézkedésekkel igyekezett elérni, hogy alkalmazottai ne kerüljenek a munkásmozgalom büvkörébe, például „már akkor létesített betegsegélyző pénztárt, amikor annak felállítására még nem kötelezte”.²⁵ A debreceni Vagongyár mellett 1904-ben kezdték építeni a Kolóniát, ahol az üzem munkásainak biztosítottak lakhatási lehetőséget. 1907-

20 *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. március 13.

21 A vasútnál már a kiegyezés után célként tűzték ki a magyarosodást. Az abszolutizmus idején a magyarországi vasutasok többsége német és cseh anyanyelvű, a vasút szolgálati nyelve pedig német volt. Az 1884-es szolgálati rendtartás már kimondta, hogy a MÁV-nál véglegesen alkalmazottak csak magyar állampolgárok lehetnek, akik a magyar nyelvet tökéletesen bírják (*Gonda* 1934: 657–658, illetve *Gadanecz* 1985).

22 *Szücs* 1976: 36.

23 Ennek sikerét jelzi, hogy valóságos vasutas-dinasztiák alakultak, 1914-ben például a 60 debreceni tanonc közül csak kettőnek nem dolgozott a MÁV-nál az apja (*Szücs* 1976: 21.).

24 *Gadanecz* 1985: 21.

25 *Vass* 1930: 115.

ben iskolát építettek, de az is jelzésértékű, hogy a vasongyári munkások fizetése magasabb volt a debreceni átlagnál.²⁶

A vasutasság egységessé kovácsolását és felügyeletét szolgálták a dalárdák, s az azokban létrejött sportegyesületek is. A MÁV 1884-es szolgálati rendtartásának 29. §-a kimondta, hogy az alkalmazottak körében bárminemű egyesület alakításához az elnökgazgató előzetes engedélye szükséges. Így a dalárdák és sportegyesületek alapításában, vezetésében a műhely vezetői is részt vettek, de pályát is biztosítottak a csapatoknak (Debrecenben, 1911-ben jelöltek ki egy területet az Egyetértés számára, ahol 1922-ben épült nagyobb pálya). Az első világháború után vasutas bajnokságot is rendeztek, a korabeli krónikás nem véletlenül írta a műhelyi sportegyesületekről, hogy „ezek a szó szoros értelmében valósággal versenyeznek egymással abban, hogy egymást felülműlják, vagy egyik egyesület a másikat valamilyen meglepetésszerű új akciójával meglepje”.²⁷ A vasutasok összetartozását szimbolizálták a sportklubok nevei is: a magyar sporttörténetben, hasonló elnevezésű egyesületekkel csak az 1949–1956 közötti korszakban találkozunk.

2. táblázat. Néhány vasúti javítóműhely dalárdája és sportegyesülete²⁸

Javítóműhely	Kulturális egyesület és alapítási éve	Sportegyesület neve és alapítási éve	Taglétszám (1936)
Északi	Törekvés Dal- Zene és Önképzőegylet 1888	Törekvés SE 1900	1649
Debrecen	Egyetértés Önképző Dal- és Segélyegylet 1899	Egyetértés FC, majd DVSC 1902	1198
Kolozsvár	Összhang Önképző Dal és Zene Egyesület 1892	Kolozsvári Vasutas SC 1907	–
Istvántelki	Testvériség Dal, Zene és Önképzőkör 1893	Testvériség SE 1909	1883
Székesfehérvár	Déli Vasúti Dalárda 1892	Sz. MÁV Előre 1909	934
Szolnok	Millennium Önképző Dal- és Zeneegylet 1896	Szolnoki MÁV SE 1910	1171
Temesvár	Lelkesedés Olvasó és Dalkör 1899	Temesvári Kinizsi 1910	–
Miskolc	Dal és Önképző Kör 1890	Miskolci VSC 1911	1536
Érsekújvár	Összetartás Dal és Zeneegylet 1899	É. MÁV Összetartás 1914	–
Szeged-Rókusi	Hazánk Dal és Olvasókör 1899	Szegedi Vasutas SE 1919	1734
Szombathely	Haladás Dal- és Önképző Egyesület 1896	Haladás VSE 1920	661
Dunakeszi	Magyarság Dal és Önképző Egyesület 1926	Dunakeszi Magyarság SE 1926	766

A vasutas klubok tevékeny szerepet játszottak a labdarúgás vidéki elterjesztésében, a sporttörténeti irodalom egykor felvetette, hogy Debrecenbe is vasutasok

26 Szűcs 1976: 29.

27 Vass 1930: 150.

28 Az adatok forrásai: Urbán 1991, Varga 2004: 257, illetve A magyar vasutas sport...1936: 250–251.

vitték az első labdát. Magyarországon az első nyilvános futballmérkőzést is vasutasok rendezték, 1896 őszén a Törekvés dalárda munkásai a Pékerdőben csaptak össze. A Törekvés volt az első vasutas sportegyesület, s a klubnak nagy szerepe volt abban, hogy a vasúti műhelyekben elterjedt a labdarúgás. 1908 elején a *Nemzeti Sport* hosszan elemezte a magyar futball helyzetét. A cikksorozat második fejezetében (A vidéki labdarúgás fejlődése), például ezt olvashatjuk: „Fejlődés tapasztalható az egész vonalon, ami az új egyletek alakulásában is kifejezésre jut. Külön ki kell itt emelnünk azt az eredményes munkát, amit a MÁV műhely munkásai végeznek anyaegyesületüknek, a budapesti keleti műhelyben (helyesen: északi – Sz. P.) alakult Törekvés SE vezetésével. Győr, Debrecen, Kolozsvár, Zágráb, Fiume stb. munkásai között csendes, de egészséges futballélet van, amely üdítő hatással van a legtöbb helyen az illető város nyilvános sportjára is.”²⁹ Egy másik szerző szerint: „A Törekvés nem elégedett meg a maga házatájának művelésével, hanem a megalakulás után több vidéki helyen, főleg ott, ahol a vasutasság erősebben volt képviselve, nagy propagandát csinált a sportnak.”³⁰

Új sportegyesületek 1910 és 1914 között

A 20. század első évtizedében Debrecen két labdarúgóklubja szinte teljes elszigeteltségben élt egymás mellett, az évente lebonyolított néhány labdarúgómérkőzést halk közöny kísérte. Az 1910-es évek elején viszont a játék meghódította a vidéket, köszönhetően annak, hogy immár a fővároson kívül is rendeztek labdarúgó bajnokságokat. Országos bajnokságot, első- és másodosztállyal már 1901-ben kiírtak – ezekben 1926-ig csak fővárosi csapatok vehettek részt (tegyük hozzá: 1901-ben még egyetlen vidéki városban sem volt életképes labdarúgócsapat). A Magyar Labdarúgók Szövetsége (MLSZ) 1904-ben tűzte először napirendre a vidéki bajnokságok ügyét, a szervezők hét kerületet akartak létrehozni.³¹ A vidéki futballt azonban ekkor még teljes érdektelenség kísérte, amikor például 1904-ben a Pozsonyi TE azzal a kikötéssel írt ki vándordíjat, hogy azért csak vidéki csapatok versenghetnek – nem akadt jelentkező.³² 1907-ben viszont vidéki kongresszust tartottak, s négy kerületben megindultak a bajnoki küzdelmek.³³

1910 az áttörés éve volt a vidéki futballban: a labdarúgók megkapták a – később többször megvont – félárú vasúti kedvezményt, amely lehetővé tette, hogy egyre több csapat kapcsolódjon be a kerületi küzdelmekbe. Az MLSZ-nek az

29 *Nemzeti Sport* 1908. január 4. Moór Jenő cikke.

30 *Máriásy* 1941: 23–24.

31 *Földessy* 1926: 167. A hét kerület székhelye Budapest, Pozsony, Kassa, Debrecen, Kolozsvár, Arad és Pécs lett volna.

32 *Földessy* 1926: 524.

33 *Földessy* 1926: 530–532. Az 1907/08-as szezonban délen a Kaposvári AC, északon az Eperjesi TVE, nyugaton a győri ETO, Erdélyben a Kolozsvári KASK végzett az élen.

1901-es megalakuláskor csak fővárosi tagjai voltak, 1912-ben 100 szövetségi egyesület között már 52 volt a vidékiek száma. A DTE futballcsapata 1910-ben nevezett az északi bajnokságba, a tétért folyó bajnoki küzdelmek felkeltették a nézők érdeklődését, a sportág növekvő népszerűsége pedig jótékonyan hatott az egyesületi szervezkedésre is. Az 1910. szeptember 5-én alapított Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete (DKASE) megjelenése kétségtelenül a város polgárosodásának jele.³⁴ Ahogy a vasutas klubok alapítását tevékenyen segítette elő a budapesti Törekvés, úgy a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesületének (KAOE) sportegylete a kereskedő klubok megszervezésének szerepét vállalta magára.³⁵ A kék-fehér DKASE 1919 előtt az István gőzmalom mellett, a Margit-fürdő szomszédságában található pályán játszott, 1919 nyarán költöztek át a Böszörményi úti ügetőre.³⁶ Kezdetben csak a DTE tartaléksapatával mérték össze erejüket, első „nagy” mérkőzésükön – 1913 tavaszán, Debrecenben – 6:0-s vereséget szenvedtek a budapesti Törekvéstől.

A DKASE 1919 előtti történetéről, társadalmi beágyazottságáról keveset tudunk. A társadalmi térben a klub igen közel állt a DTE-hez, legalábbis sokkal közelebb, mint bármely más egyesülethez. Ezt jelzi például, hogy 1912 nyarán a DKASE a közép-magyar kerület bajnoka, a DTE tiszteletére „hangversennyel, táncsal, szépségversennyel egybekötött estélyt” rendezett.³⁷ Az is jelzésértékű, hogy a DKASE alapítói között a DTE több vezetőjének nevével is találkozhatunk – így például Jánosi Zoltán református lelkész, a törvényhatósági bizottság tagja mindkét egyesületnek volt ügyvezető elnöke.

Ha társadalmi beágyazottságát tekintve a DKASE-t a DTE-vel állítottuk párhuzamba, akkor a DVSC mellé két munkásegységet, a Debreceni Nyomdászok Sport Clubját (DNYSC) és a sportéletben nagyobb súlyt képviselő Debreceni Munkás Testező Egyesületet (DMTE) sorolhatunk. Ahogy a DVSC esetében a Törekvés, a DKASE kapcsán a KAOE sportszervező akcióit kellett megemlítenünk, úgy a DMTE születésénél *vélhetően* a fővárosi MTE bábáskodott. Minden jelentősebb sporttörténeti könyv, de a korabeli sajtó is megemlíti, hogy a fővárosban alakult „testvéregyletek” milyen propagandát fejtettek ki a vidéki klubok alapítása érdekében, de egyetlen forrást sem találtam, amely konkrétan említette volna, hogy a debreceni klubok létrehozásában szerepet játszottak fővá-

34 Figyelemreméltó, hogy az 1908-as törvényhatósági választáson a kerekedők, iparosok és értelmiségiek által támogatott Városi Párt győzedelmeskedett, a 95 virilisből szokatlanul sokan, 60-an voltak kerekedők, iparosok, vagy értelmiségiek.

35 *Földessy* 1926: 216. A források nem utalnak arra, hogy a debreceni klub alapítását elősegítette volna a KAOE.

36 Első pályájuk a Ferenc József körút (ma Füredi út) és a később megszűnt Margit utca által határolt területen volt. Az ügető (Lóversenyter) helyén jelenleg az Agrártudományi Egyetem sporttelepe található.

37 *Sportélet* 1912. július 29.

rosi sportkörök. Így csak feltételezhetjük, hogy a DNYSC 1911. novemberi alapítását fővárosi testvéregyesületük, a Typographia is szorgalmazhatta.³⁸

A nyomdászokhoz hasonlóan 1911-ben létrejött DMTE röviddel megalakulásuk után benevezett a közép-magyar labdarúgó bajnokságba, nyitómérkőzésükön 24:0-ra kaptak ki a DTE-től. A klub futballszakosztályának első elnöke Vági István volt: a később a Szovjetunióba emigrált, s ott 1940-ben, fogságban meghalt pártvezető Németországi tartózkodása alatt ismerkedett meg a sportággal.³⁹ A markáns baloldali kötődés azonban két szempontból sem segítette elő a DMTE futballszakosztályának sikeres működését. Egyrészt a munkásklubok 1945 előtt a birkózást és a turisztikát preferálták. A DMTE 1912 tavaszán alakította meg a turisztikai szakosztályát, szeptemberben pedig „Oláh, a könnyűsúlyú birkózás Európa bajnoka [...] Debrecenbe jött, a DMTE birkózóinak amatőr tréneré lett”.⁴⁰ Másrészt a szociáldemokraták, és így a munkásklubok is főként a közepes nagyságú üzemek munkásaiból verbuválták tagságukat. Az iparilag fejletlen Debrecenben azonban a kisipar dominált, vélhetően ebből is fakadt, hogy a DMTE labdarúgócsapata igen szolid eredményeket ért el. A csapat (noha 1919-ben „beköltözött” a DKASE által elhagyott, Margit fürdő mögötti sporttelepre) saját pályával nem rendelkezett, s általában csak a keleti labdarúgó bajnokság második vonalában indult.

A debreceni klubok rivalizálása

A korábban ismert sportágaktól a labdarúgást az a lényegi különbség választotta el, hogy csapatjáték lévén kiváló lehetőséget nyújtott az azonosulásra, vagyis hétről hétre alkalmat teremtett a drukkereknek *identitásuk átélésére*. Magyarán: szemben a tornával, az atlétikával, vagy a korcsolyázással a labdarúgás azért tudta a társadalom széles rétegeinek érdeklődését felkelteni, mert a futballmérkőzéseken – azáltal, hogy a klubok különböző társadalmi csoportok reprezentánsai voltak – a sportegyesületek közötti ellentétek *társadalmi ellentétekként* jelentek meg. Láthattuk, hogy az egyesületeket különféle társadalmi csoportok tagjai preferálták, ezt támasztja alá az a riport is, amelyet a *Debreceni Független Újság* 1913-ban készített egy meg nem nevezett sportemberrel. „Hogyan sarjadhatna mégis erős helyi sport?” – tette fel kérdését az újságíró. A sportember válasza: „Ha a klubok nem felekezeti, társadalmi és vagyoni szempontokból, hanem egyéni rátermettség, minőség és erő szerint csoportosulnának, s ahelyett, hogy exkluzív társaságot igyekeznek összevonni, népszerűsíteni törekednének magát a sportot.”⁴¹

38 A klub megalakulásáról a *Sport Hírek* 1911. november 20-i száma adott hírt. A DNYSC igen rövid életűnek bizonyult: az egyesület 1921 augusztusában beolvadt a DMTE-be.

39 *Sportélet* 1912. augusztus 26.

40 A *Sportélet*ből idézi *Fésűs* 1994: 18.

41 *Debreceni Független Újság* 1913. március 3.

A sportegyesületek, így a labdarúgás differenciálódása mégsem jelentette azt, hogy 1919 előtt az eltérő társadalmi beágyazottságú debreceni klubok versengését súlyos konfliktusok terhelték volna. Ennek egyik okát a város labdarúgásának alacsony nivójában, szervezetlenségében fedezhetjük fel. Noha a DTE 1902-es pályaaavatóján még Berzeviczy Albert, a tornászszövetség (MOTESZ) elnöke is megjelent, a futball nem futott be a fővárosihoz hasonló gyors karriert. Pedig a szervezőknek nagy terveik voltak, ezt jelzi, hogy nevesebb budapesti klubok több *exhibition-matchet* is játszottak Debrecenben.⁴² 1903. júniusában a BTC, az első magyar bajnok 9:1-re verte a DTE-t, 1906-ban az FTC győzött Debrecenben.⁴³ A *Nemzeti Sport*ban 1906 nyarán jelent meg az első hosszabb írás a debreceni labdarúgásról: „Debrecenben igen élénk football-élet van. A Debreceni Torna Egylet most már állandó csapatot szervezett, mely a nagyverdei pályán szorgalmasan treníroz s már is néhány jelentősebb sikerre tekinthet vissza. Vasárnaponként az egylet a vagongyári munkásokból és hivatalnokokból alakult »Egyetértés« Football Club csapatával szokott mérkőzni egyre fokozódóbb érdeklődés mellett. [...] A MÁV Waggonyáriak derék ifjúsága egy csapásra megértette a modern szabadtéri játékokban megnyilatkozó egészséges szellemet s amint egypár fővárosból lekerült munkás bemutatta az »angol labdát«, nyomban megalakult az Egyetértés FC. Most már azonban a hivatalnoki kar is pártolja az egyesületet, s például Petz, az UTE volt középcsatára, ki itt hivatalnok, szintén játszik a gyári csapatban.”⁴⁴

A derülátó cikk ellenére a debreceni futball csupán a két csapat hétvégi barátságos találkozóit jelentette. A DTE néha ugyan „idegen” csapatokkal is megmérkőzött, ám ilyen összecsapásokra ritkán került sor. 1908-ban például 10:0-ra győzték le a Nyíregyházi TVE csapatát, 1909 októberében viszont az Egri AC 2:1-re nyert Debrecenben. A sportág vidéki expanziója hamarosan elérte Debrecent is: egy 1910 tavaszán megjelent cikk szerint a DTE „a múlt év ősze óta élénk traininget folytat. Az egész télen át dolgoztak csapatjaik, úgyhogy a csapat formája örvendetesen javult. A tavaszi saison beálltával a football-csapat úgy a jelentősebb vidéki, mint a budapesti csapatokkal fog mérkőzni.”⁴⁵ Először a BEAC játszott Debrecenben, majd a Kolozsvári Vasutas, később a szintén fővárosi FIAK. 1910 októberében a DTE lejátszotta első bajnoki mérkőzését, az év folyamán a klub „gyenge anyagi körülményei dacára 15 mérkőzést rendezett,

42 Az *exhibition-match*, vagyis a bemutató mérkőzés a futball terjedésének egyik fő motorja volt. A fővárosi klubok igyekeztek angol csapatokat Budapestre hívni, hisz tudták, hogy a súlyos vereségek révén még mindig többet tanulnak a labdarúgás fortélyáiból, mint a szakkönyvekből. Ugyanez történt főváros-vidék relációban is. A vidéki klubok nagy áldozatok árán fővárosi csapatokat hívtak egy-egy mérkőzésre, amely anyagi előnyökkel is kecsegtetett (a nézők ezekre a találkozókra voltak kíváncsiak), és játéktudásuk fejlesztésében is sokat segített.

43 Erdélyi é. n.: 57, illetve *Debrecen* 1906. július 28. (idézi *Fésüs* 1994).

44 *Nemzeti Sport* 1906. szeptember 2.

45 *Debreceni Független Újság* 1910. március 3.

melyek nagyobb részét megnyerte”.⁴⁶ A DTE az 1910/11-es északi (felső-magyarországi) bajnokság negyedik helyén végzett, egy év múlva pedig elhódította a bajnoki címet. A 3. táblázat tabelláiból az is látható, hogy 1912-től megduplázódott a kerületi bajnokságban induló csapatok száma, és ekkor alakult ki Debrecen és Nagyvárad rivalizálása is.

3. táblázat. Az 1914 előtt rendezett kerületi labdarúgó-bajnokságok végeredményei

1910/11	1911/12	1912/13		1913/14	
Északi kerület	Közép kerület	Keleti kerület			
		Nagyváradai alosztály	Ungvári alosztály	Nagyváradai alosztály	Ungvári alosztály
1. Kassai AC	Debreceni TE (bajnok)	Nagyváradai AC (bajnok)	Ungvári AC	Nagyváradai AC (bajnok)	Ungvári AC
2. Miskolci SE	Debreceni KASE	Bihari VC (Nagyvárad)	Nyíregyházi TVE	Debreceni KASE	
3. Eperjesi TVE	Debreceni MTE	Nagyváradai SC	Szatmárnémeti TVE		
4. Debreceni TE	Nagyváradai SE	Nagyváradai SE	Ungvári SE		
5. Sátoraljaújhegyi AC	Nagyváradai AC	Nagyváradai TSE	Szatmárnémeti SE		
6. Kassai MTE	Miskolci SE	Debreceni TE	Kisvárdai SE		
7. Mateóci SE	Miskolci MTE	Debreceni KASE			
8.		Debreceni MTE			
9.		Debreceni NYSC			
	<i>Nem sorrend!</i>	<i>Nem sorrend!</i>		<i>A résztvevők nem ismertek</i>	

A konfliktusmentesség másik oka abban keresendő, hogy a DTE 1910 előtt gyakorlatilag az *egyetlen jelentős sportegyesület* volt a városban. Jellemző, hogy amikor 1910 nyarán a DTE legyőzte a budapesti FIAK-ot, a találkozóról beszámoló napilap szerint a mérkőzés „*Debrecen város javára 3:1 eredménnyel végződött*”. Egy évvel később pedig a DTE Wiener AC elleni győzelméről „*Debrecen legyőzte Bécset*” című írásában számolt be ugyanez a lap (kiemelések tőlem – Sz. P.).⁴⁷ A város „*ösi sportegyesülete*” futballcsapatának ekkor nem volt igazán jelentős ellenfele Debrecenben, a DKASE megszervezése és megerősödése előtt senki sem kérdőjelezte meg a DTE „*tradicionális hatalmát*”. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a futballszféra feletti hatalom két területen nyilvánulhatott volna meg: egyrészt a bajnokságban elért kimagasló helyezésként (amit 1910-ig nem is rendeztek e régióban), másrészt abban, hogy egy klub a kerület vezetésében miképp tudja hatalmát a többi egyeletre kényszeríteni. Ekkor azonban még a kerületek korántsem játszottak olyan jelentős szerepet, mint az első világháború után. Az MLSZ-ben egy évvel a kerületi bajnokságok rajtja után, 1908 végén határozták el, hogy vidéken részleges autonómiával rendelkező ke-

46 *Debreceni Független Újság* 1910. november 26.

47 *Debreceni Független Újság* 1910. július 26., 1911. június 7.

rületeket állítanak fel, és létrehozzák az azokat felügyelő országos vidéki tanácsot. A *Nemzeti Sport* publicistája szerint: „Nehezen ment ez a munka és a legtöbb nehézséget maguk a vidéki központok támasztották. Igen sokszor a kulisszák mögött lefolyó személyes torzalkodás vágta útját az egy kerületbe tartozó egyletek közös akaratának, de nem kevésbé gyakran az egyes vidéki városok között meglévő rivalizmus is.”⁴⁸ Így a kerületek csak 1912 őszén álltak fel: a kerületi bizottságok (közgyűlések) választmányokat hozhattak létre, azok élére elnököket és előadókat választottak, és önálló határozatokat hozhattak.⁴⁹ A keleti kerület központja Nagyváradon volt, Fráter Pál személyében váradai volt az elnöke (miként az előadó is), ám nincsenek arról tanúskodó források, hogy a debreceni klubok megkérdőjelezték volna a nagyváradiai irányító pozíciójának legitimitását.

Első évfolyam.	1911. október 2.	2. szám.
SPORT HIREK		
A „DEBRECENI TORNAEGYLET” FOOTBALL SZAKOSZTÁLYÁNAK HIVATALOS KÖZLÖNYE.		
Megjelenik hétfőn reggel.		
Előfizetési árak:	Felelős szerkesztő:	Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Egy óra . . . . . 40 fillér.	LUSZTIG FERENCZ	Debrecen, Dréher. Piacz-utca.
Postai küldéssel . . . . . 60 fillér.	Társzerkesztők:	
Egyes szám ára 10 fillér.	d. Horváth Jenő, dr. Markovits Jenő	

2. kép. Debrecen első sportújsága, a DTE hivatalos lapjának fejléce

A DTE debreceni vezető helyét viszont a DKASE hamar kétségessé tette. Egy 1911. októberében megjelent borús hangú cikk már a DTE hanyatlásáról ír: „Züllött állapotok uralkodnak a DTE vezetésében. Választmányi gyűlések hónapok óta nincsenek, ügyvezető elnöke régen lemondott, helye betöltetlen, s igazán a football szakosztály egyedüli éltető eleme, melynek sikerei nélkül talán el is felejtették volna, hogy a DTE még lélegzik! Hová süllyedt a dicső múlt, negyven év eseménye hova enyészett el?”⁵⁰ Az egyesület hanyatlása a labdarúgócsapatot is magával rántotta, a DKASE viszont megerősödött. A kereskedők klubja 1912 októberében avatta futballpályáját a Margit fürdő mellett, melyre az FTC-t hívta

48 *Nemzeti Sport* 1908. január 4. Moór Jenő „Labdarúgó sportunk 1907-ben” című írásának második része (A vidéki labdarúgás fejlődése).

49 *Észak-kerületi Sportújság* 1912. szeptember 30., illetve *Földessy* 1926: 544.

50 *Sport Hírek* 1911. október 9.

meg. Az esemény fővédnöke Domahidy Elemér főispán volt, de a védnökök között szerepelt Bárczy István, Budapest főpolgármestere is.⁵¹

A két klub rivalizálása jótékony hatással volt a debreceni labdarúgás nivójára. Rövidesen megrendezték az első nemzetközi mérkőzéseket: 1911-ben a DTE vendége a bécsi WAC, 1912-ben a lengyel Lwowski KS Pogoń volt, 1913-ban a DKASE a prágai Čechie Karlínt fogadta.⁵² A DTE viszont kezdte elveszíteni nimbuszát, a helyi sajtótól egyre több bírálatot kapott. Játékosairól hol lekicsinylően írtak („különféle jellegzetes elemekből összeverődött football csapata”), hol különös durvasággal vádolták őket („durva, szinte kvalifikálhatatlan játékmódban játszik”), máskor a vezetőség „gyászos futballpolitikáját” kárhoztatták.⁵³ A DKASE egyre nagyobb sajtótámogatásra számíthatott, ám ez nem jelentette azt, hogy a két klub viszonyát súlyos konfliktusok jellemezték volna.

Debrecen és Nagyvárad

A debreceni klubok viszonyát nem kísérték súlyos összecsapások, viszont Nagyvárad és Debrecen sportvezetőinek kapcsolatát nem nevezhetjük felhőtlennek. Még akkor is így van ez, ha a debreceniek elfogadták, hogy az MLSZ 1912-ben alakult keleti kerülete székhelyéül Nagyváradot jelölték ki. Noha már a DTE megalakulásakor, 1902-ben felmerült, hogy „ha a játékosok buzgalma nem landad, tényleg felvehetik a versenyt a már régebben megalakult nagyváradai football egylettel”,⁵⁴ látványos versengés csak az 1910-es évek elején kezdődött a két város klubjai között. Debrecen viszonylag csendes futballélete akkor bolydult fel, amikor 1912 őszén a keleti régió klubjait két bajnoki csoportba sorolták: az „északiak” az ungvári, a „déliel” a nagyváradai alosztályban szerepeltek. A váradai csoportban öt nagyváradai és négy debreceni csapat szerepelt, a két város rivalizálásának köszönhetően a futball ekkor vált igazán népszerűvé a régióban.⁵⁵

51 *Debreceni Független Újság* 1912. október 25.

52 A bécsiek ellen 2:2-es döntetlen után 2:1-re nyert, a lengyelektől 8:3-ra és 4:1-re kikapott a DTE, a DKASE 5:3-ra veszítette el a Čechie elleni mérkőzését.

53 *Debrecen* 1910. október 4., 1912. augusztus 14., június 25. A DTE bírálata 1913-ból: „De hogy a sportot, mely tulajdonképpen nemes, egészségügyi okokból tagadhatatlanul fontos célt van hivatva szolgálni, közönséges verekedéssé alacsonyítsák le, ez ellen határozottan tiltakozunk. A DTE, mely különben is híres durva játékmódráról, most sem lett hütlenné eme hírnevéhez és tréninghiányát durvasággal akarta pótolni.” (*Debreceni Független Újság* 1913. február 26.)

54 *Filep* 1988: 6., a *Debreceni Újság* 1902. július 20-i száma alapján.

55 A labdarúgók rivalizálása természetesen annak köszönhető, hogy a két város között hosszú ideje tartó „versenyfutás” zajlott. Amikor például a 19. század végén felmerült, hol legyen a királyi tábla székhelye, vagy marad-e a pénzügyigazgatóság Debrecenben, akkor „Nagyvárad következetesen munkálkodott azon, hogy Debrecen mellőzésével a legfontosabb állami intézmények és hivatalok központja legyen” (Irinyi 2002: 130).

1912 tavaszán az angol Bishop Auckland látogatott Nagyváradra, a britek tiszteletére a nagyváradai Szigligeti Színházban diszeloádást rendeztek.⁵⁶ Az Auckland Aradon is játszott, ahol a helyi klub – a kilátogató négyezer nézőnek köszönhetően – jelentős bevételt könyvelhetett el, vélhetően nem volt ez másként Nagyváradon sem. A növekvő érdeklődésnek és a Debrecennel ekkor kibontakozó rivalizálásának köszönhető, hogy rövidesen első- és másodosztályú budapesti labdarúgók jelentek meg a váradai klubokban. A debreceniek 1912 nyarán azzal gyanúsították meg a váradiaikat, hogy négy játékosuk sem helybeli. A váradiai sportlapja fölényes álnaivitással, a debrecenieket okítva reagált a váradakra: „Nagy önhiúságra, elbizakodottságra vall, ha egy club az exclusivitás rácsaival vevén körül magát, a más helyről jövő, értékes elemeket magától távol tartja, s azt hiszi, hogy úgyis fejlődhetik. [...] Igenis föl kell venni az idegen elemeket, mert a sport nemesebb kifejlődését biztosítja, amint a faj nemesítését is az elűtő, idegen vér keveredése viszi előre.”⁵⁷ Aligha lepődhetünk meg: amikor néhány hét múlva a rivális Debreceni TE is az „idegen vér keveredésének” nemes ideája mellett tette le voksát, a váradiai lap jóval kevesebb megértést tanúsítva azt kezdte kutatni, hogy egy külföldi játékos-edző miként is került Debrecenbe. Miután ugyanis a DTE 1912 pünkösdjén kétszer is súlyos vereséget szenvedett a lwówi Pogoántól, a debreceniek megnyerték trénernek a lengyelek középcsatárát, Zygmunt Löblt. Természetesen az eset egyértelműen profi-ügy, a váradiaiak hosszan élcelődtek azon, hogy egy magyarul nem beszélő, civilben színész labdarúgó miből fog élni Debrecenben – hacsak nem a futballból. „Löbl tehát a DTE tréner, de azért az amatőrségéhez szó se férjen, mert ő őseitől örökölt vagyonából él Debrecenben, ahová csak az a leküzdhetetlen vágy kergette, hogy a DTE csapatának tréner legyen. Ez a magasztos ambíció nyugtalanította egész életén át s hosszú éveken küzdött magában, hogy titkos szenvedélyének feláldozza-e hazáját és a Pogoánt. Nagy lelki tusák után mégis a DTE került ki győztesen a Löbl kebeléből és ő – mint egy delejes álom rabja – ment, rohant a délibáb után és elérte élete egyetlen dicső célját: a DTE tréner lehet, és hogy e magasztos hivatásának élhessen, nem kímél még anyagi áldozatot sem...”⁵⁸

Am a DTE változatlanul rossz szemmel nézte a nagyváradiai játékos-szipkáját, olyannyira, hogy a klub még a NAC bojkottját is tervezte. Az egyik nagyváradiai sportlap ugyan mérsékleltre intette a debrecenieket, de a lavinát már nem le-

56 A Sunderland melletti kisváros amatőr csapatát az FTC hívta Magyarországra, és sportpropaganda célokból vitték el őket Aradra és Nagyváradra is. Az angolok a ferencvárosiakat kétszer 1:0-ra, az Aradi AC-t 3:1-re, a Nagyvárad AC-t 8:0-ra győzték le. A Bishop Auckland vendégszerepléséről: *Vidéki Sport* 1912. április 8. és 22. Egy év múlva az FTC az English Wandererst hívta Magyarországra, az angolok akkor Kassára látogattak el.

57 *Vidéki Sport* 1912. július 1.

58 *Vidéki Sport* 1912. július 29. Löblnek névleges állása volt a Tolnai-féle sportboltban (*Filep* 1988: 8.).

hetett megállítani.⁵⁹ 1913-ban az MLSZ kénytelen volt meghozni az első, kimondottan a vidékre vonatkozó profiellenes szabályát: egyik labdarúgó-kerületből a másikba csak úgy igazolhatott át egy játékos, ha régi egyesületében már legalább hat hónapja nem szerepelt.⁶⁰ 1913 őszén a váradi klubok ténykedését megelégette a labdarúgó szövetség. Először egy átigazolást semmisítettek meg, mivel szabálytalannak találták Fronz Antal átlépését a Debreceni TE csapatából a Nagyvárad AC-be (tegyük hozzá: már az is gyanús volt, hogy a tapasztalt első osztályú játékos, a később sikeres edző Fronz hogyan kerülhetett Debrecenbe...). Az NSE-nek viszont már alig volt váradi játékos, a NAC elleni mérkőzésükön például öt, egykori BTC, FTC vagy MTK játékos szerepelt – de egyikük sem lakott Nagyváradon. Előfordult, hogy a nagyváradai bajnoki mérkőzésre igyekvő debreceni labdarúgók a pesti gyorson együtt utaztak a bihari székhelyre csupán hétfvégén ellátogató fővárosi footballistákkal. Ezt az alig leplezett játékosvásárt már Budapesten sem nézték tétlenül, alig egy évvel a vidéki kerületek megalakítása után az MLSZ Vidéki Bizottsága felfüggesztette a keleti kerület autonómiáját.⁶¹ Egy tíz évvel később, Debrecenben született cikk azt a konklúziót vonta le, hogy a két város közötti profi-rivalizálást a váradiai nyerték: „Folyt a viaskodás, míg nem Debrecen két egyesülete, a DTE és a DKASE elfáradtak az iramban, az abszolút kultúrát magában rejtő Nagyvárad expresszionista-professzionizmusát nem bírták átvenni, jóllehet nem egy fanatista békebeli százezrei hullottak az amatőrizmus korán megásott sírjába.”⁶²

A profi jelenségek azonban nem jelentették azt, hogy a két város sportvezetői olyan vad szenvedéllyel viszonyultak volna ellenfelükhöz, mint az néhány év múlva a Debrecen–Nyíregyháza relációban előfordult. A sportvezetőket ekkor még nem a profit, hanem elsősorban az foglalkoztatta, hogy miképp lehet minél nagyobb tömegeket megnyerni a futballnak, s hogyan lehet egyre magasabb nívón üzni a játékot. Ennek legkézenfekvőbb, legális módját a nagy tudású (tehát külföldi, vagy fővárosi) csapatok vidéki szereplése, vagy a közeli riválissal való gyakori összecsapások jelentették. 1914 előtt Kelet-Magyarországon Nagyvárad és Debrecen válogatott csapatai testesítették meg a közeli, nívós rivális szerepét.⁶³ 1912. áprilisában Pásztor Bertalan nagyváradai aljegyző, a NAC főtitkára felkérte a debreceni klubok vezetőit, hogy alakítsanak városi válogatott csapatot, és rendezzenek Nagyvárad–Debrecen válogatott mérkőzést (egyébként Nagyvá-

59 *Kelet-magyarországi Sport* 1912. szeptember 20.

60 *Földessy* 1926: 227.

61 *Sport–Világ* 1913. október 20.

62 *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. április 18.

63 „Magában véve ez lényegtelennek látszó játékmérkőzés s a jelentősége nem is abban keresendő, hogy Debrecen vagy Nagyvárad legényei rúgnak-e több goalt a másik rovására, hanem magának a városok közötti versengésnek van valami rejtőző erkölcsi értéke.” (*Vidéki Sport* 1912. július 1.).

rad polgármestere lelkes futballbarát volt, minden hétfvégén mérkőzésre járt).⁶⁴ Három héttel később már Debrecenben tárgyaltak a helyi és a váradai sportvezetők, ahol megegyeztek, hogy a válogatott találkozókon a játékosok a városok színeit és címerét viselik mezükön.⁶⁵ 1912. júniusában Nagyváradon rendezték meg az első mérkőzést, amely a hazaiak 4 : 1-es diadalával zárult. A debrecenieket 100–150 vendégdrukker kísérte el a nagy érdeklődéssel várt, mintegy 4000 néző előtt megrendezett mérkőzésre.⁶⁶ A két hónap múlva rendezett visszavágón viszont a debreceniek győztek, igaz, csak 3:2-re. Nincs tudomásom arról, hogy további városközi mérkőzéseket rendeztek volna, de a két város közötti fagyos viszony a kerületi autonómia 1913-as felfüggesztése után gyorsan megenyhült. Legalábbis erről számolt be a fővárosi *Sporthírlap*, amikor a DVSC csapata 1915 nyarán Nagyváradon vendégszerepelt: „A Debrecen és Nagyvárad közötti rivalizmusból eredő barátságtalan hangulat hullámai teljesen elcsendesedtek. A Rhédey kerti NAC-pálya közönsége nagy szimpátiával fogadta a derék vasutas csapatot, a mely viszont fair játékkal és intelligens magatartással szolgált rá az elismerésre.”⁶⁷

*

Nagyrészt a világháborúnak köszönhető, hogy az 1919-ben újjászerveződő debreceni futballszféra hatalmi viszonyai, az egyesületek társadalmi beágyazottsága gyökeresen különbözik a háború előttitől. 1914 és 1919 között csupán az északi hadibajnokságban vehettek részt debreceni csapatok, ám ott egyedül a katonai szolgálat alól felmentett vasutasok, vagyis a DVSC tudott csapatot kiállítani. Ráadásul a debreceni vagongyárba már a háború alatt több olyan munkást vettek fel, akik később a DVSC erősségei lettek. Nem meglepő, hogy a DTE 1920-ban nyert utoljára bajnoki címet, az 1920-as évek első felében a jobboldal egyik bástyájává váló DVSC tudta a város legerősebb futballcsapatát kiállítani. A hatalmi mező átalakulása, vagyis a politikai sféra átstrukturálódása is nyomot hagyott a debreceni futballszférán. Hiszen az 1919-ben alakult új sportegyesületek, így a cionista Makkabea, a vasutas DMTK, és főként a szélsőjobboldallal szoros kapcsolatot ápoló egyetemi klub, a DEAC új szint jelentettek a város sportéletében. Szintén a sféra radikális átalakulását jelentette a békeszerződés, hiszen a regionális ellenfél szerepét az elcsatolt Nagyvárad helyét hamarosan Nyíregyháza vette át.⁶⁸

64 *Vidéki Sport* 1912. 4. 29.

65 *Vidéki Sport* 1912. május 20.

66 A váradai és a debreceni lapok különböző nézőszámokról írtak, a *Debrecen* szerint 3000-en, a *Vidéki Sport* szerint viszont 4-5000-en voltak. A vendégdrukkerek számát a Debrecenben megjelenő *Sportélet* 100, a *Debrecen* 150 főre becsülte (*Debrecen* 1912. június 25.; *Sportélet* 1912. június 10., *Vidéki Sport* 1912. június 24.).

67 *Sporthírlap* 1915. augusztus 16.

68 Az 1919 utáni debreceni futballról lásd korábbi írásaimat (*Szegedi* 2000, 2001, 2002).

Hivatkozott irodalom

- ERDÉLYI FERENC é. n.: *A DTE története*. DTE irattár
- FÉSÜS LÁSZLÓ 1994: *Hajdú-Bihar Megye és Debrecen város sportkronológiája*. Debrecen
- FÉSÜS LÁSZLÓ 1997: *Debrecen versenysportjának bölcsője a DTE*. Debrecen
- FILEP TIBOR 1988: *Fejezetek a DVSC és a Bocskay történetéből*. Debrecen
- FÖLDESSY JÁNOS 1926: *A magyar futball és az MLSZ*. Budapest
- GADANECS BÉLA 1985: *A vasutas munkásmozgalom története (a kezdetektől 1945-ig)*. Budapest
- GONDA BÉLA ifj. 1934: A magyar vasutasok társadalmi helyzete, tekintélye. *Vasúti és közlekedési közlöny* 74. 657–658.
- GONDA MOSHE ELIAHU 1971: *A debreceni zsidóság száz éve*. Tel-Aviv
- IRINYI KÁROLY 2002: *A politikai közgondolkodás és mentalitás változatai Debrecenben 1867–1918*. Debrecen
- A magyar vasutas sport 1900–1936 és a MÁV Sportegyesületeinek Ligája 1926–1936*. 1936. Budapest
- MÁRIÁSY LAJOS (szerk.) 1941: *A vállalati sport 40 éves története*. Budapest
- REJTŐ LÁSZLÓ 1969: *Kilenc klub krónikája*. Budapest
- SZEGEDI PÉTER 1999: Zsidók a debreceni sportegyesületekben. Asszimilációs és disszimilációs jelenségek egy magyar város sportéletében. *Múlt és Jövő* 1. 104–120.
- SZEGEDI PÉTER 2000: Jobbra át! Adalékok a keresztény-nemzeti sportegyesületek debreceni szociogeneziséhez. *Korall* 1. 74–100.
- SZEGEDI PÉTER 2001: „Futball-vidékiség” a két háború között. A keleti régió. *Századok* 5. 1149–1182.
- SZEGEDI PÉTER 2002: „Ha a bajonett most nálam volna, keresztülszúrnám!” Futballerőszak a két háború közötti Kelet–Magyarországon. *Korall* 7–8. 155–186.
- SZÜCS ERNŐ 1976: A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem megalapítása és működésének első periódusa 1898–1914. In: Mikecz Ferenc (szerk.) *A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem története*. Debrecen, 7–38.
- URBÁN LAJOS (szerk.) 1991: *Magyar vasúti lexikon A-tól Z-ig*. Budapest
- VARGA KÁROLY 2004: Adalékok a hazai vasúti járműjavító műhelyek, főműhelyek kultur- és sport-egyesületeinek történetéből. In: Mezei István (szerk.) *Vasúthistória évkönyv 2002*. Budapest, 255–279.
- VASS ISTVÁN (szerk.) 1930: *Magyar Vasutasok Albuma*. Budapest